

دکتر لطف‌الله هنرفر

حاج میرزا سلیمان خان رکن‌الملک و یادگارهای دوره خدمت او در اصفهان

حاج میرزا سلیمان خان شیرازی ملقب به رکن‌الملک از رجال دوره قاجار و مردی شاعر و شعر دوست و ادب پرور بوده و در اصفهان آثاری خیر از خود بیادگار گذاشته است. وی در سال ۱۲۷۹ که ظل‌السلطان فرزندان ناصرالدین‌شاه بحکومت فارس منصوب شد بسمت منشی‌باشی به‌مراه او مأمور گردید و پس از آنکه ظل‌السلطان بحکومت اصفهان رسید تا چند سال باز همان سمت منشی‌باشی وی را داشت ولی از سال ۱۲۹۶ ببعد به نیابت حکومت اصفهان

رکن‌الملک و اعضاء خانواده‌اش

تعیین گردید و تا وقتی که ظل السلطان حکم مت اصفهان را بعهده داشت رکن الملك نیز نایب الحکومه وی بود .

میرزا سلیمان خان رکن الملك از مردم شیراز است و در سال ۱۲۵۵ قمری در آن شهر پا بعرضه وجود گذاشته است . شجره نامه او از این قرار است :
میرزا سلیمان خان بن محمد کاظم بن میرزا محمد حسین بن محمد اسماعیل خان بن ابراهیم سلطان بن امام وردی بیگ خلف بیگی خاکم فارس (۱)
مرحوم عباس اقبال خلاصه نوشته دو کتاب فارسی نامه و حدیقه الشعرا را درباره اجداد رکن الملك بشرح زیر نقل کرده است :

و جد اعلای این خاندان خلیفه الخلفا خلف بیگ طالش است که از سال ۹۰۶ در رکاب شاه اسماعیل صفوی شمشیر میزده و لقب امیر کبیر داشته است .
نواده ابن شخص خلف بیگ ثانی است که سفره چی یعنی خوانسالار و ناظر شاه عباس کبیر بوده و از او در سال ۱۰۳۴ در محاصره بغداد رشادتهای مهمی بروز کرده .

امام وردی بیگ پسر شاه وردی نواده امیر خلف ثانی است و او در عهد شاه سلیمان فرمانفرمای فارس شد و از این تاریخ اولاد او یعنی افراد سلسله خلف بیگی در شیراز مقیم گردیدند این امام وردی بیگ در سال ۱۰۹۲ جامع عمیق شیراز را تعمیر و در سال ۱۰۹۴ در محله سنگ سیاه مدرسه امامیه را بنا کرد . از این مدرسه امروز اثری باقی نیست . در حدود ۱۳۱۰ که تاریخ اتمام تألیف حدیقه الشعرا است بجای آن قطعه زمینی ساده پهلوی سید حاجی غریب و دروازه کازرون دیده میشده ^۲

خلف بیگ سفره چی شاه عباس کبیر و جد اعلای رکن الملك مانند سایرندماه و مقربان خاص دربار شاه عباس اول در اصفهان به بنای مسجدی بنام مسجد سفره چی اقدام کرده است که هم اکنون موجود است و بنام مسجد سرخی شهرت دارد . کتیبه سردر این مسجد که بخط ثلث صحیفی جوهری است

(۱) مجله یادگار شماره نهم سال سوم بقلم مرحوم محمد صدر هاشمی

(۲) مجله یادگار شماره نهم سال سوم صفحه ۳۴

و به سال ۱۰۱۴ هجری مورخ است نام پادشاه وقت شاه عباس و بانی آن خلف سفره‌چی را در بردارد^۱

سلیمان خان رکن‌الملک در سال ۱۲۷۶ قمری از طرف دولت به اقامت در بحرین مأمور شده و مدت دو سال در این جزیره اقامت داشته است. وی در یادداشت‌هایی که از خود بجای گذاشته است تاریخ تولد خود را سال ۱۲۵۵ تعیین میکند و نسب خود را از طرف پدر به خلف بیک و از طرف مادر به محمد باقر خان زند می‌رساند. معلم خود را میرزا اسحق نیریزی شمس‌المعالی معرفی میکند و راجع به مأموریت بحرین و سپس ملازمت خدمت در دستگاه ظل‌السلطان چنین می‌نویسد:

«احقر عباد و اذل عاری از حلیه سواد سلیمان بن محمد کاظم بن محمد اسماعیل بن محمد ابراهیم بن امام وردی بیک خلف بیکی حاکم مملکت فارس رحمة الله علیهم الی‌یوم المیعاد که چون خداوندم در سنه ۱۲۵۵ از شهر بند نیستی بدارالملک هستی فرستاد و هیکنم از نقطه عدم پابدایره وجود نهاد پس از دو سال طایر روح و الدما جدم بسوی گلزار جنان بال گشاد و فرشته رحمت ندای یا ایها النفس المطمئنه ارجعی الی ربک راضیه مرضیه در داد مرحوم حکیم ذوقی که در شعر و حید زمان بود و در حکمت یگانه استاد ماده تاریخی انشاد کرده که اصل ماده این شعر است :

بهر تاریخ فوت گفت که او جاودانش بهشت مسکن باد
 پس از فوت والد والده محترم که صبیبه رحمت پناه محمد باقر خان زند
 و باشاه غفران پناه کریم خان وکیل نزدیکتر خویشاوند و خدای بی‌منتها و مانند
 و کردگار بی‌چون و چند روح همگی را شاد فرماید بتربیت فرزندان مردانه
 ایستاد و بمواظبت زیاد ... از شام تا بامداد ... داد پرورش و مهر بانی داد
 چهرنجه که کشید از محبت اولاد خدای عالمش از مکرمت بیامرزاد
 بعد از زمان صباوت که وقت عداوت حساد و آمدن هنگام رشد و ارشاد
 در خدمت جنت مکان میرزا اسحق نیریزی شمس‌المعالی که در اکثر علوم مقام عالی
 (۱) رجوع شود به کتاب گنجینه آثار تاریخی اصفهان تألیف نگارنده

و بفضایل معروف ادانی و عالی شیراز بل مشهور اکثر بلاد بود همه روزه بتعلیم و تعلم مشغول تا باندازه استعداد پاره اصطلاحات را فریاد داد.

زملك فارس بطهران بشیمت اجداد بعاقبت سروکارم بنوکری افتاد در وزارت جلیله خارجه چندی بمأموریت دولتی بحرین و بوشهر و خدمات قهر و مهر گذرانید

زروزگار که اندوهکین بدم که شاد

تادرسنه ۱۲۷۹ از هجرت حضرت خیرالعباد صلوات الله علیه و علی اله الامجاد حضرت اقدس اشرف اسعد شاهزاده امجد یمین الدوله ظل السلطان ادام الله ایام شوکته از حکومت مازندران مراجعت بطهران و بفرمانفرمائی مملکت فارس نامزد و بکمال استقلال و استعداد بسوی دارالعلم شیراز که نمونه ای ذات العماد الی لم یخلق مثلها فی البلاد با عزم و بخت خداداد عازم . این بنده بمضمون حب الوطن من الایمان بالتزام موکبش عازم و بتوسط وزیر بی نظیر فردوس مکان نیک نهاد میرزا سعیدخان وزیر امور دول خارجه رحمة الله علیه الی یوم المیعاد که اول شخص علم و ادب و پرورش عدل و داد بود و ثانی اثین صاحب بن عباد دولت را بتحریرش منتهای اعتضاد و ملک را بتقریرش کمال اعتماد بود بخاکپای شهنشاه دین پناه شهید که داشت افسر دارا و تاج و تخت قباد ، استدعای استرخاص و استخدام خاص حضرت مسعود خسرو نژاد نموده معظم الیه شرحی به تصدیق خدمات صادقانه این بنده پیشنهاد و مرقوم و دستخط مرحمت بنیاد همایون صادر و مشغول خدمت گردیدم . (۱)

(ناتمام)

(۱) نقل از رونوشت یادداشت های سلیمان خان رکن الملك که بوسیله آقای غلامحسین رکنی فرزند مرحوم رکن السلطان خواهرزاده رکن الملك در اختیار نگارنده گذاشته شده است .